

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кирчата І. М., канд. екон. наук, доцент

Шершенюк О. М., канд. екон. наук, доцент

Деділова Т. В., канд. екон. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Постановка проблеми. В умовах постійних трансформаційних змін, що відбуваються в ринковій економіці агропромислового комплексу залишається однією з найважливіших сфер економіки України, а його стабільний динамічний розвиток й надалі забезпечує зростання добробуту, рівня життя й зайнятості населення, яке проживає на сільських територіях, тим самим сприяючи збереженню територіальної цілісності і надійної інфраструктури регіонів в цілому.

В сучасних економічних умовах, розвиток як різних напрямків сільського господарства, так і всього агропромислового комплексу є нестабільним і, незважаючи на постійну державну підтримку, як на державному, так і регіональному рівні у формі різних міжбюджетних трансфертів в ряді випадків виражається в негативних показниках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних аспектів стратегічного управління, інвестування та інноваційного розвитку агропромислового комплексу (АПК), проблеми стратегічного розвитку та економічної безпеки як надважливої складової національної економіки досліджено у роботах таких українських учених, як Геєць В.М., Халатура С.М., Слободянюка Н.О., Мельника О.В., Воронича М.М., Шинкарук Л.В., Зінчук Т.О., Бородіна О.М. та ін. [1-7].

Агропромисловий комплекс України має складну структуру та складається з таких галузей: 1) галузі, що виробляють засоби для сільськогосподарського виробництва та інших галузей; 2) сільськогосподарське виробництво; 3) галузі, що здійснюють переробку, збереження, транспортування продукції із сільськогосподарської сировини, доведення її безпосередньо до споживача; 4) виробничу та соціальну інфраструктуру цієї сфери.

На кожному з галузей АПК покладено певну роль у процесах відтворення економіки, але основною залишається сільськогосподарське виробництво оскільки кінцевим продуктом усього комплексу виступає сільськогосподарська продукція [8].

В сучасних умовах рівень безпеки є важливим фактором, що впливає на діяльність всіх господарюючих суб'єктів, а також на стан і динаміку розвитку конкурентоспроможності підприємств АПК, тому основні принципи побудови

моделі інтегральної якісної оцінки рівня економічної безпеки підприємств мають полягати в наступному [9, 10].

1) забезпечення цілісності і незалежності – для того щоб підприємство як економічна система прогресивно еволюціонувала і досягала позитивних цілей, необхідно, щоб вона не припинила своє існування як унікальна цілісність певних елементів з властивою їй сукупністю взаємозв'язків на даному часовому відрізку і територіальній локалізації. Іншими словами, основним і найважливішим умовою досягнення цілей діяльності підприємства АПК і ефективності його функціонування є забезпечення економічної безпеки;

2) забезпечення сталого розвитку – саме в сфері агропромислової діяльності створюються необхідні матеріальні передумови для динамічного цілеспрямованого розвитку інших галузей і соціальних систем. Відсутність міцного економічного фундаменту рано чи пізно призводить до небажаної трансформації системи, тобто до суттєвих кількісних і якісних змін в ній, які призведуть до припинення її існування в колишньому вигляді;

3) раціональне землекористування – питання, що стосуються використання земельних ресурсів є відмінною рисою проблеми забезпечення економічної безпеки саме агропромислових підприємств. Відносини, що виникають з приводу земельних ресурсів, виходять на рівень національної безпеки, що вимагає розробки спеціальних механізмів оцінки земельних ресурсів як важливої складової економічної безпеки підприємства АПК. Крім того, всі рекомендації щодо подальшого розвитку підприємства повинні розглядатися в призмі раціонального землекористування.

Однак, на сучасному етапі відсутня чітка державна політика в забезпеченні продовольчої безпеки кожного окремого регіону, немає і загальнонаціональної політики розвитку спеціалізації сільського господарства і міжрайонного обміну продовольством. При цьому існує значна диференціація в соціально-економічному розвитку регіонів, рівень життя та умови праці населення в них. Регіон поставлений перед необхідністю вирішувати проблему продовольчої безпеки в форматі використання ресурсів економічного простору власної території [11].

Недосконалість інфраструктури та обмежений доступ сільських товаровиробників до ринків збуту продукції, погіршення соціально-демографічної ситуації на сільській території є причиною серйозної нестачі кваліфікованих фахівців в галузі. Саме тому сталий і динамічний розвиток агропромислового комплексу набуває все більшого стратегічного значення для стабільного існування держави.

Невирішені складові загальної проблеми. В даний час діюча система взаємовідносин в системі АПК не забезпечує його економічну безпеку, оскільки характеризується наявністю цілого комплексу загроз, відсутністю чіткого механізму управління ризиками, наявною корупційною складовою при просуванні виробленої продукції від товаровиробника до споживача і при розподілі фінансових ресурсів в якості державної підтримки, а ринкові відносини виключають вплив органів влади на вибір спеціалізації,

еквівалентність обмінних відносин, та слабку інноваційно-інвестиційну активність.

Формулювання цілей статті. Розробка та реалізація ефективної стратегії розвитку, будучи перспективно-орієнтованим етапом забезпечення економічної безпеки, стає підґрунтям для набуття довгострокових конкурентних переваг, а тому залишається надалі актуальною проблемою та виступає основною метою в даному дослідженні.

Викладення основного матеріалу дослідження. В рамках дослідження можливих напрямків стратегічного розвитку агропромислового комплексу та різних його галузей особливу увагу слід звернути на стійкість агропромислового виробництва, оскільки в сучасній нестабільній економічній ситуації, як на зовнішньому так і на внутрішніх ринках саме цей показник дозволить зберегти ресурсний потенціал виробника і в умовах нестабільних ринкових змін реалізувати радикальні нестандартні заходи з модернізації засобів виробництва і реалізації готового продукту на різного рівнях ринках збуту.

Залежність в імпорті життєвоважливих першочергових продуктів харчування створює певну вразливість суверенітету держави, внаслідок цього держава має відігравати важливу роль у розвитку агропромислового комплексу, а економічну безпеку АПК слід розглядати як функціональну систему, яка відображає процеси взаємовідносин інтересів учасників аграрних відносин в залежності від загроз, передумовами яких виступають ризики.

Сучасну структуру агропромислового комплексу слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів:

– *сільське господарство* – основоположна галузь АПК, основним завданням якої є забезпечення продовольством населення і створення сировинної бази різних промислових галузей. Основним показником ролі даної галузі є частка зайнятості в сільському господарстві економічно активного населення. У масштабі держави цим показником є питома вага в структурі ВВП;

– *забезпечуючий комплекс* – галузі, що забезпечують сільське господарство засобами виробництва: машинобудування, хімічна промисловість та ін;

– *переробна промисловість* - галузі, що виконують функцію первинної переробки виробленої сировини для подальшої передачі на підприємства харчової промисловості;

– *інфраструктурний комплекс* – мережа налагоджених виробничих етапів, що включають в себе заготівлю сировини, її зберігання, транспортування, виробничий процес, в результаті проходження яких сировина перетворюється в готовий продукт, готовий для поставки на різні ринки збуту.

Стійкому зростанню галузей, що входять в АПК, перешкоджає ряд проблем. Перша група складнощів пов'язана з економічними особливостями діяльності комплексу:

- низький рівень модернізації виробництва, слабкі темпи впровадження управлінських, організаційних і маркетингових інновацій, зниження чисельності кваліфікованих кадрів;

- друга група проблем відноситься до самих сільських територій: відтік працездатного населення в регіони, районні центри, які економічно більш привабливі; нерозвиненість бізнес-структур, які можуть забезпечити зайнятість і задовільний попит в товарах і послугах місцевих жителів [12].

Дослідження показують, що технічна, комунікаційна і транспортна забезпеченість є пріоритетними при розвитку агропромислового комплексу регіонів країни і підвищення рентабельності, якості збуту і зростання швидкості поставок продукції, а значимість АПК як стратегічного ресурсу в забезпеченні інтересів на світовій арені обумовлена наступними фактами:

- АПК відіграє провідну роль в забезпеченні національних інтересів країни, так як його частка в світовому ВВП має стійку динаміку до зростання за рахунок збільшення обсягу виробництва аграрної продукції і підвищення рівня її переробки;

- Україна має потужний потенціал для виробництва аграрної продукції;

- стійкість світового і національних агропродовольчих ринків, і їх окремих сегментів, що склалася в світі;

- система продовольчого забезпечення та міжнародного поділу праці в сфері АПК не забезпечує стійкість світового і національних агропродовольчих ринків, і їх окремих сегментів;

- активізувалася проблема голоду в світовому масштабі, при цьому частина жителів планети страждає від так званих прихованих форм голоду, пов'язаних з недостатнім споживанням життєво важливих мікроелементів через бідність свого раціону.

Говорячи про загрози економічної безпеки АПК, доцільно їх розділити на:

а) *зовнішні загрози*:

- прояви більш розвинених країн проти інтересів України на світовому ринку продовольства;

- діяльність міжнародних організацій, що не сприяє розвитку інтересів України в сфері АПК;

- загострення конкуренції на світовому ринку продовольства;

- зростання технологічного розриву між закордонними та вітчизняними виробниками аграрної продукції;

- наслідки фінансових криз розвинутих країн.

б) *внутрішні загрози*:

- матеріально-технічна база, що потребує корінної модернізації;

- використання непрогресивних технологій на виробництві;

- низька інвестиційна активність обумовлена дефіцитом фінансових ресурсів, недосконалістю законодавства та несприятливістю інвестиційного клімату;

- низька інноваційна активність;
- недосконалий механізм мотивації персоналу та погіршення соціальних стандартів сільського населення;
- корупційна складова в державній системі управління та в сфері АПК зокрема.

Нейтралізація загроз економічній безпеці АПК повинна здійснюватися в рамках програмно-цільового підходу і включати в себе: виявлення джерела загроз, оцінку і розробку програмно-цільових заходів, спрямованих на нейтралізацію можливих загроз економічній безпеці, аналіз ступеня важливості загроз, економічну оцінку планованих заходів, розробку стратегії економічної безпеки агропромислових регіонів.

З метою ефективного розвитку аграрного комплексу напрямки державного впливу повинні бути розділені як мінімум за рівнями (рис. 1).

Державна агропромислова політика повинна являти собою систему принципів, прогнозів, дорожніх карт, що визначають структуру і функціонування агропромислових комплексів, підкомплексів і кластерів, їх відносин між собою і з органами державного і регіонального управління.

Метою агропромислової політики має стати створення умов і факторів для формування та сталого розвитку в АПК системи конкурентоспроможних, економічно і соціально ефективних, інноваційно активних і соціально відповідальних агропромислових формувань, здатних забезпечити довгострокове стійке розвиток АПК

Забезпечення сталого розвитку конкурентоспроможності та безпеки АПК і соціального простору сільських територій могло б в якості розділів цільових програм включати заходи щодо поглиблення міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції з використанням агропромислової кластеризації і дорожнього картування, агротехнопарків, центрів трансферу агротехнологій і т.п.

Ці форми, інститути і методи дозволять підвищити рівень агропромислової інтеграції і перетворити його у вирішальний фактор стійкості, збалансованості, соціальної безпеки та конкурентоспроможності.

Метою закону про державну агропромислову політику має бути закріплення базових принципів, пріоритетів та механізмів реалізації державної агропромислової політики, поєднання міжгалузевого і територіального (просторових) принципів стратегічного планування, створення систем взаємодії регіональних і муніципальних органів влади. Основні принципи розробки агропромислової політики мають полягати у наступному:

1) комплексний, системний і багаторівневий характер агропромислової політики, охоплення регіонального, мезоекономічних і макроекономічного рівнів;

2) єдність місій, методів, механізмів інституційно- функціонального регулювання та інших заходів щодо реалізації агропромислової політики;

<i>зовнішні загрози</i>	Пріоритетні напрямки першого рівня		<i>внутрішні загрози</i>	
прояви більш розвинених країн проти інтересів України на світовому ринку продовольства;	1.	Сфера виробництва	Скотарство (виробництво молока і м'яса), як системоутворююча підгалузь, яка використовує конкурентні переваги країни, в першу чергу, наявність значних площ сільськогосподарських угідь.	матеріально-технічна база, що потребує корінної модернізації;
діяльність міжнародних організацій, що не сприяє розвитку інтересів України в сфері АПК;	2.	Економічна сфера	Підвищення доходів сільськогосподарського виробника	використання непрогресивних технологій на виробництві; низька інноваційна активність;
загострення конкуренції на світовому ринку продовольства;	3.	Соціальна сфера	Сталий розвиток сільських територій як неодмінна умова збереження трудових ресурсів, територіальної цілісності країни	низька інвестиційна активність обумовлена дефіцитом фінансових ресурсів,
зростання технологічного розриву між закордонними та вітчизняними виробниками аграрної продукції;	4.	Сфера виробничого потенціалу	Меліорація земель сільськогосподарського призначення, введення в обіг невикористовуваної ріллі та інших категорій угідь	недосконалістю законодавства та несприятливістю інвестиційного клімату;
	5.	Інституційна сфера	Розвиток інтеграційних зв'язків в агропромисловому комплексі та формування продуктивних підкомплексів, територіальних кластерів	недосконалий механізм мотивації персоналу та погіршення соціальних стандартів сільського населення;
наслідки фінансових криз розвинутих країн	6.	Сфера наукового забезпечення	Найважливіша умова формування інноваційного агропромислового комплексу	корупційна складова в державній системі управління та в сфері АПК
Пріоритетні напрямки другого рівня				
1. Розвиток імпортозамінних підгалузей сільського господарства				
2. Екологічна безпека сільськогосподарської продукції та продовольства				
3. Нарощування експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства у міру насичення ними внутрішнього ринку				
4. Мінімізація логістичних витрат і оптимізація інших факторів, що визначають конкурентоспроможність продукції				

Рис. 1. Пріоритетні напрямки стратегічного розвитку АПК

Джерело: побудовано авторами

3) взаємозв'язок агропромислової політики з економічною, науково-технічною, соціально-демографічною, освітньою та зовнішньо-економічною політикою держави;

4) забезпечення пріоритетного розвитку високотехнологічних міжгалузевих комплексів (кластерів), галузей і виробництв, руху агропромислової економіки у напрямку входження країни до складу світових науково-технологічних лідерів;

5) формування інституційних умов для еволюційного, збалансованого, комплексного і сталого розвитку агропромислових об'єднань на основі розвитку їх інноваційно-відтворювального потенціалу, підвищення конкурентоспроможності агропромислового виробництва.

Одночасно з державним регулюванням АПК важливу роль в умовах нестабільної економічної ситуації грають самі учасники ринку, які в жорстких конкурентних умовах під впливом ринкових механізмів самостійно регулюють відносини, які будуються на саморегулюванні цін і отже вільному ціноутворенні без втручання державних органів.

Проте система регулювання ціноутворення на ринку агропромислового сектора економіки країни передбачає обов'язкову присутність державного сегмента в певній пропорції.

Сутність економічної безпеки агропромислового комплексу (АПК) як системи економічних інтересів полягає в пошуку механізмів компромісу між забезпеченням національних інтересів країни, продовольчою безпекою та ризиками, в результаті яких забезпечується стійке функціонування АПК.

Для системи економічної безпеки АПК властиве значне число ризиків, виникнення яких носить різну ймовірність (високий, середній, низький), і прояв яких в тій чи іншій мірі сприяє нестійкості економічної безпеки як системи, а ефективне управління системою з метою максимально зменшити можливість виникнення ризиків через механізми страхування, хеджування забезпечують її стійкість

Сьогодні страхування сільськогосподарських ризиків в Україні є необхідним атрибутом цивілізованої, сучасної та ефективної системи управління, а також потребує державної підтримки та регулювання.

У сформованій системі сільськогосподарського страхування існують значні проблеми і перешкоди, які гальмують її розвиток.

Для поліпшення умов і вирішення наявних проблем в сфері агрострахування і з метою популяризація її серед сільськогосподарських виробників, потрібно [13]:

- удосконалити чинну та розробити ефективну нормативно-законодавчу базу щодо страхування;
- розширити перелік ризиків для сільськогосподарських культур такими природними явищами, як тривалі зливи, рання поява сніжного покриву і промерзання верхнього шару ґрунту, льодова кірка;
- ввести гнучкі програми агрострахування та можливості державної підтримки для регіонів з високоризикованим сільськогосподарським виробництвом;
- знизити ціни на послуги страхування за рахунок діючої та ефективної системи державної підтримки;
- створити прозорі та рівні умови для всіх учасників ринку агрострахування;
- ввести обов'язкове страхування на 50% посівів найризикованіших культур;

– сформувати Український аграрний страховий резерв, кошти якого спрямовувалися б на покриття збитків за договорами страхування [13].

Крім того, економічній безпеці АПК в системі національних інтересів України сприятиме досягнення наступних стратегічних цілей:

а) на рівні макроекономіки:

– підвищення конкурентних переваг аграрної продукції за рахунок вдосконалення якісних характеристик з метою збільшення обсягу експорту;

– виділення пріоритетних галузей в розвитку АПК за рахунок диференційованого підходу, заснованого на визначенні ролі кожного виду аграрної продукції в забезпеченні продовольчої безпеки;

– введення державного замовлення на виробництво необхідного обсягу продукції з метою імпортозаміщення;

– диференціація бюджетних субсидій до закупівельних цін на продукцію аграрного призначення, а також вдосконалення алгоритму державної підтримки проблемних сільських територій;

– підвищення рівня самозабезпечення в продовольстві за рахунок активізації інноваційно- інвестиційної діяльності, а також інтеграції науки і виробництва; вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності в галузі митної політики імпортованого продовольства;

– розвиток нормативно-правової бази, здатної реагувати на сучасні умови господарювання;

б) на мезорівні:

– вироблення інструментів, спрямованих на вдосконалення механізму організаційно- економічних відносин між суб'єктами у сфері АПК;

– наукове обґрунтування, створення та розміщення агромістечок, вибір їх спеціалізації відповідно до природно-кліматичних та інфраструктурних особливостей територій;

– вдосконалення програм розвитку пріоритетних галузей АПК, в т.ч. грантової підтримки;

– організація інформаційно-консультаційних центрів для доведення до керівників господарюючих суб'єктів у сфері АПК змін до нормативно-правових актів, проведення консультування в області оподаткування, бюджетування, економіки, фінансів;

– розробка програм розвитку соціальної інфраструктури села;

в) на мікрорівні:

– підвищення мотивації персоналу, створення сприятливих умов праці і відпочинку, забезпечення достатнього рівня соціальної захищеності;

– впровадження нових технологій при виробництві аграрної продукції;

– розробка резервів зниження низькосортної, бракованої продукції, дотримання агротехнічних заходів на всіх стадіях виробничого циклу при виробництві продукції;

– вдосконалення маркетингової діяльності з метою активізації зовнішньоекономічного співробітництва;

– підвищення рівня кваліфікації управлінського персоналу з метою оперативності прийнятих управлінських рішень в сфері АПК.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що дослідження агропромислового комплексу України як сукупність взаємопов'язаних галузей дозволить найбільш докладно розглянути основні елементи та чинники, що впливають на формування стабільного і стійкого функціонування АПК і способи переходу на інтенсивний спосіб ведення господарства, що в свою чергу дозволить значно знизити ризики, які безпосередньо впливають на всі види діяльності галузей агропромислового комплексу.

АПК України вимагає не лише фінансової підтримки, а й створення сприятливих, стабільних та довгострокових умов для сільськогосподарських товаровиробників як у рамках всієї галузі, так і в галузі страхування.

Оскільки, саме за таких умов, ефективне аграрне виробництво сприятиме продовольчій незалежності та забезпеченню національних інтересів України на світовій арені, а економічна безпека АПК – стане одним із стратегічних ресурсів національної безпеки країни в цілому.

Перелік посилань

1. Халатур С. М. Інституціональні детермінанти формування стратегії економічного розвитку сільського господарства України. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 119–123.
2. Слободянюк Н. О. Інвестиційні стратегії забезпечення конкурентоспроможності аграрної сфери національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 1. С. 172–176.
3. Мельник О. В. Сучасні аспекти стратегічного управління в аграрному секторі економіки України. *Бізнес Інформ*. 2017. № 4. С. 111–116.
4. Воронич М. М. Стан та основні тренди розвитку аграрного сектору України: гео економічний аспект. *Бізнес Інформ*. 2019. № 6. С. 154–162.
5. Оцінка впливу Угоди про асоціацію ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М. Геєця, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук Т.О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». Київ, 2014. 102 с.
6. Зінчук Т. О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектору економіки України: монографія. Житомир: ДВНЗ «Держ. агрокол. ун-т», 2008. 384 с.
7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наукова доповідь / О.М. Бородіна та ін.; за ред. В.М. Геєця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. Київ, 2012. 56 с.
8. Матросова Л. М. Проблеми розвитку агропромислового комплексу України як напрям підвищення конкурентоспроможності економіки. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. Вип. 42.

2020. С.83–90. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/16.pdf. (дата звернення: 10.03.2022).

9. Новікова О. Ф., Покатиленко Р.В. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: монографія. Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.

10. Богачев В. И. Экономическая и продовольственная безопасность регионов в условиях аграрной реформы : монография. Луганск, 2009. 114 с.

11. Кулагина Н. А. Роль экономической безопасности АПК в обеспечении продовольственной безопасности страны. *Актуальные вопросы экономических наук*. 2010. № 16. С.53–58.

12. Matvey S. Oborin. Infrastructure development in the agro-industrial complex of rural areas. *Science Journal of VolSU. Global Economic System*. 2018. Vol. 20. No. 2. P. 55–63.

13. Руснак А. В., Карнаушенко А. С. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 19/2018. С. 5–10.

References

1. Khalatur, S. M. (2017). Institutional determinations of the forming of the strategy of the development of the agricultural industry of Ukraine [Instytutsionalni determinanty formuvannya stratehiyi ekonomichnoho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy], *Biznes-Inform*, No. 5, P. 119–123.

2. Slobodyanyuk, N. O. (2017). The investment strategies of the ensuring of the competitiveness of the agrarian sphere of the national economy [Investytsiyni stratehiyi zabezpechennya konkurentospromozhnosti ahrarnoyi sfery natsionalnoyi ekonomiky], *Biznes-Inform*, No. 1, P. 172–176.

3. Melnyk, O. V. (2017). The modern aspects of the strategic management in the agrarian sector of the economy of Ukraine [Suchasni aspekty stratehichnoho upravlinnya v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy], *Biznes-Inform*, No. 4, P. 111–116.

4. Voronych, M. M. (2019). The condition and the main trends of the progress of the agrarian sector of Ukraine: geoeconomical aspect [Stan ta osnovni trendy rozvytku ahrarnoho sektora Ukrainy: heoekonomichnyy aspec], *Biznes-Inform*, No. 6, P. 154–162.

5. Heyets, V. M., Ostashko, T. O., Shynkaruk, L. V. (2014). The valuation of the influence of the Agreement of Association of Free Trade Zone between Ukraine and EU on the economy of Ukraine [Otsinka vplyvu Uhody pro asotsiatsiyu ZVT mizh Ukrayinoyu ta ES na ekonomiku Ukrayiny]: scientific report. *SI "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine"*, Kyiv, 102 p.

6. Zinchuk, T. O. (2008). *The European Integration: the main problems of the adaptation of the agro-industrial sector of the economy of Ukraine [Yevropeyska intebratsiya: problemy adaptatsiyi ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy]: monograph*, Zhytomyr, 384 p.

7. Borodina, O. M. (2012). The Ukrainian model of the agrarian progress and its social-economical reorientation [Ukrainska model aharnoho rozvytku ta yiyi sotsio-ekonomichna pereoriyentatsiya]: scientific report. *SI "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 56 p.
8. Matrosova, L. M. (2020). Problems of development of agro-industrial complex of Ukraine as a direction of increase of competitiveness of economy. [Problemy rozvytku ahropromysloвого комплексу Ukrayiny yak napryam pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ekonomiky], *Electronic scientific and practical journal "Market Infrastructure"*, No. 42, P. 83–90, available at: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/16.pdf. (last accessed 10.03.2022).
9. Novikova, O. F., Pokatylenko, R.V. (2006). *Economic security: conceptual definitions and mechanisms of provision [Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennya ta mekhanizmy zabezpechennya]: monograph*, Donetsk, 408 p.
10. Bogachev, V. I. (2009). *Economic and food security of regions in conditions of agrarian reform [Ekonomicheskaya i prodovol'stvennaya bezopasnost' regionov v usloviyakh agrarnoy reformy]: monograph*, Lugansk, 114 p.
11. Kulagina, N. A. (2010). The role of the economic security of the agro-industrial complex in ensuring the food security of the country [Rol ekonomicheskoy bezopasnosti APK v obespechenii prodovol'stvennoy bezopasnosti strany], *Current issues of economic sciences*, No. 16, P. 53–58.
12. Oborin, M. S. (2018). Infrastructure development in the agro-industrial complex of rural areas. *Science Journal of VolsU. Global Economic System*, No. 2, P. 55–63.
13. Rusnak, A. V., Karnaushenko, A. S. (2018). Risk insurance of agricultural enterprises in Ukraine [Strakhuvannya ryzykiv sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv v Ukrayini], *Investments: practice and experience*, No. 19, P. 5–10.

РЕФЕРАТИ ABSTRACTS

УДК 338.43; JEL Classification: Q18

Кирчата І. М., Шершенюк О. М., Деділова Т. В. СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета. Розробка та реалізація ефективної стратегії розвитку, будучи перспективно-орієнтованим етапом забезпечення економічної безпеки, стає підґрунтям для набуття довгострокових конкурентних переваг, а тому залишається надалі актуальною проблемою та виступає основною метою в даному дослідженні. **Методика дослідження.** Теоретичною і методологічною основою є праці провідних вітчизняних учених-економістів, в яких розглядаються сучасні аспекти стратегічного управління, інвестування та інноваційного розвитку агропромислового комплексу (АПК), проблеми стратегічного розвитку та економічної безпеки як надважливої складової

національної економіки. В роботі використано методи узагальнення та абстрагування; метод аналізу і синтезу. **Результати.** Успішність стратегії розвитку значною мірою залежить від обґрунтованості заходів реагування на зміни та очікування ринку в довгостроковій перспективі, тобто від ефективності стратегічного управління та реалізації системи заходів із забезпечення найбільш раціонального використання стратегічних ресурсів, виявлення резервів та належного рівня економічної безпеки. В сучасних умовах рівень безпеки є важливим фактором, що впливає на діяльність всіх господарюючих суб'єктів, а також на стан і динаміку розвитку конкурентоспроможності підприємств АПК. Завдяки правильно обраним стратегічним орієнтирам та вчасному провадженні стратегії розвитку підприємства АПК можуть боротися за збільшення частки ринку і набувати нових конкурентних переваг. **Наукова новизна.** Запропоновано визначати та нейтралізувати загрози економічній безпеці АПК в рамках програмно-цільового підходу, який передбачає: виявлення джерела загроз, оцінка і розробка програмно-цільових заходів, спрямованих на нейтралізацію можливих загроз економічній безпеці, аналіз ступеня важливості загроз, економічна оцінка планованих заходів, розробка стратегії економічної безпеки агропромислових регіонів. **Практична значущість.** В роботі визначено, що забезпечення сталого розвитку та економічної безпеки АПК в якості розділів цільових програм має включати заходи щодо поглиблення міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції з використанням агропромислової кластеризації і дорожнього картування, агротехнопарків, центрів трансферу агротехнологій та ін.

Ключові слова: стратегія; конкурентні переваги; стратегія розвитку; стратегічне управління, економічна безпека

УДК 338.43; JEL Classification: Q18

Kyrchata I., Shershnyuk O., Dedilova T. STRATEGIC DEVELOPMENT OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AS A BASIS FOR MAINTENANCE OF ECONOMIC SECURITY

Purpose. The purpose of the article is the development of theoretical bases of agro-industrial complex (AIC) effective strategy as the perspective-oriented stage of maintenance of economic security. **Methodology of research.** The theoretical and methodological basis of the study were the works of leading domestic scientists devoted to the modern aspects of strategic management, investment and innovative development of agro-industrial complex, the problems of strategic development and economic security as an important component of the national economy. The methods of generalization and abstraction are used in the work; method of analysis and synthesis. **Findings.** The successful development strategy largely depends on the soundness of measures to respond to changes and market expectations in the long term. It also depends on the effectiveness of strategic management and the implementation of a system of support for strategic resources, identification of reserves and appropriate economic security. In modern conditions, the level of

security is an important factor influencing the activities of all economic entities, as well as the state and dynamics of competitiveness of agricultural enterprises. Thanks to the right choice of strategic guidelines and timely development strategies the agricultural enterprises can fight to increase market share and gain new competitive advantages. **Originality.** The identification and neutralization of threats to economic security of the agro-industrial complex within the program-target approach have been proposed. It includes: identifying the source of threats, assessment and development of program-targeted measures to neutralize possible threats to economic security, threats analysis, economic evaluation of planned measures economic security of agro-industrial regions. **Practical value.** It is determined that maintenance of sustainable development and economic security of agro-industrial complex as sections of target programs should include measures to deepen interregional and intra-regional integration using agro-industrial clustering and road mapping, agro-technoparks, centers of agro-technology transfer, etc.

Key words: strategy; competitive advantages; development strategy; strategic management, economic security.

Відомості про авторів / About the Authors

Кирчата Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: kirchatayairina@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0270-1586>. Моб. (050) 669-00-96.

Kyrchata Iryna – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Шершенюк Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: sheralyona@gmail.com; ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-9959-2725>. Моб. (050) 151-30-09.

Shershenyuk Elena – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.

Деділова Тетяна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, доцент кафедри економіки і підприємництва, м. Харків, Україна; e-mail: dedilova@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3924-979X>. Моб. (050) 281-83-28.

Dedilova Tetiana – Candidate of Science (Economics), Associate Professor, Kharkiv National Automobile and Highway University, Associate Professor, Department of Economics and Entrepreneurship, Kharkiv, Ukraine.